

Executoriale verkoop van aandelen Yukos

Mr. J.D. van Vlastuin, redacteur van dit blad, advocaat bij Bouwman Van Dommelen Advocaten te Utrecht en docent beslag- en executierecht aan de deurwaardersopleiding bij de Hogeschool Utrecht

Op 20 december 2007 heeft de Rechtbank Amsterdam een interessante uitspraak gegeven op een verzoek om in beslag genomen aandelen executoriaal te mogen verkopen. Hieronder zal ik ingaan op een aantal bijzondere aspecten van die uitspraak.

Geschil

De betreffende uitspraak¹ heeft betrekking op gevoegde procedures waarin op verzoek van meer buitenlandse schuldeisers beslag is gelegd op aandelen van Yukos Oil in de Nederlandse vennootschap Yukos Finance. In essentie heeft het verzoek geen ander doel dan dat bij beschikking zal worden bepaald dat en binnen welke termijn tot verkoop en overdracht van de in executoriaal beslag genomen aandelen kan worden overgegaan, en op welke wijze en onder welke voorwaarden de verkoop en overdracht dienen te geschieden.² Zoals vrijwel altijd in procedures als deze, is er sprake van verschillende complicaties. Daarop zal ik echter niet ingaan.

Huiswerk

Allereerst acht ik vermeldenswaard dat de rechtbank melding maakt van het feit dat haar geen voldoende uitgewerkte en transparante voorstellen voor onderhandse verkoop van de aandelen hebben bereikt. Daarom geeft de rechtbank toestemming voor een openbare verkoop.

Uit de parlementaire geschiedenis blijkt duidelijk dat de executoriale verkoop van aandelen niet is gebonden aan bijzondere vormen. De rechtbank mag toestemming geven voor een onderhandse verkoop maar ook voor verkoop in het openbaar. De beslissing van de recht-

bank is echter in grote mate afhankelijk van de inventiviteit van partijen. Als de executant de rechtbank wel een concreet en transparant voorstel voor een onderhandse verkoop had voorgelegd, had de rechtbank daar serieus naar moeten kijken. In haar uitspraak geeft de rechtbank zelf aan dat zij verwacht dat een onderhandse verkoop tot een hogere opbrengst kan leiden. Overigens was in deze zaak aanvankelijk wel een onderhands bod uitgebracht. Die koper had zich echter teruggetrokken. En een ander onderhands bod achtten de andere partijen onvoldoende transparant. De rechtbank deelde die – niet nader in haar uitspraak genoemde – bezwaren.

In een procedure als deze worden niet alleen de beslaglegger en de beslagene door de rechtbank gehoord maar ook de vennootschap en andere belanghebbenden. Dat brengt met zich mee dat de rechtbank in haar beslissing rekening zal moeten houden met de belangen van verschillende partijen. Daarom acht ik het juist dat de rechtbank een onvoldoende duidelijk of onvoldoende concreet uitgewerkt onderhands bod dat op bezwaren van andere belanghebbenden stuit, als onvoldoende transparant van de hand wijst. De beslaglegger die mogelijkheden ziet voor een onderhandse verkoop zal zijn of haar huiswerk goed moeten doen en het voorstel zo concreet mogelijk ter beoordeling aan de rechtbank moeten voorleggen.

Overigens komt het in de praktijk bij eenvoudiger zaken wel voor dat de rechtbank zich niet over de inhoud van een concreet bod buigt maar de executant simpelweg toestemming geeft om de in beslag genomen aandelen onderhands

of openbaar te verkopen. De Rechtbank Amsterdam heeft zich er niet zo makkelijk vanaf gemaakt. Dat zal enerzijds te maken hebben met het belang van de zaak maar ook met de wijze waarop deze kwestie aan haar is voorgelegd.

Notaris

De rechtbank heeft uiteindelijk een notaris te Rotterdam en een gerechtsdeurwaarder uit Amsterdam gezamenlijk belast met de uitvoering van de openbare verkoop.

Mij is absoluut niet duidelijk waarom de rechtbank een notaris met deze taak heeft belast. Weliswaar vindt een normale overdracht van aandelen op naam sinds 1993 plaats via een notariële akte. Voor de executoriale verkoop geldt echter een specifieke afwijkende bepaling. Op grond van artikel 474h Rv vindt de executoriale verkoop van aandelen plaats door een gerechtsdeurwaarder. De levering vindt vervolgens plaats door betekening aan de vennootschap van het (geregistreerde)³ proces-verbaal van verkoop samen met de beschikking van de rechtbank. Daar komt geen notaris meer aan te pas.

Inschakeling van een notaris is daarom volstrekt overbodig. Ook acht ik dat on-

1 Die is gepubliceerd onder Landelijk Jurisprudentienummer (LJN) BC0837.

2 Ook de rechtbank vat het doel van de aan haar voorgelegde verzoeken zo samen en zoekt daarbij aansluiting bij de tekst van artikel 474g lid 1 en 3 Rv.

3 Waarom registratie van het (ambtsedig) proces-verbaal in artikel 474h lid 2 is voorgeschreven, is mij niet duidelijk. In het algemeen vindt registratie plaats om antedatering van (onderhandse) akten te voorkomen. Nu het proces-verbaal van verkoop wordt opgemaakt door een onafhankelijk openbaar ambtenaar, is registratie overbodig.

gepast. Juist omdat gerechtsdeurwaarders bij uitstek zijn belast met de tenuitvoerlegging van executoriale titels, bewijst de rechtbank geen van de partijen een dienst door een notaris met deze – voor hem wezensvreemde – opdracht te belasten. Op dit punt is de rechtbank zonder enige argumentatie afgeweken van het wettelijk systeem.

De beslissing van de rechtbank doet veronderstellen dat de rechtbank zich niet goed de rol van de gerechtsdeurwaarder heeft gerealiseerd. Zij bepaalt in haar uitspraak namelijk dat de notaris wordt belast met ‘het leiden van de veiling en met het zorg dragen voor een goed en ordelijk verloop van de veiling’⁴ en dat de gerechtsdeurwaarder zal worden belast met de hem in de wet opgedragen taken. Die laatste opmerking doet geen recht aan het feit dat de gerechtsdeurwaarder op grond van het wettelijk systeem zorg draagt voor de volledige verkoop en overdracht.

Er blijkt sprake te zijn van in totaal drie beslagen die door drie verschillende gerechtsdeurwaarders zijn gelegd. De rechtbank heeft uit de drie gerechtsdeurwaarders een keuze moeten maken. Ik begrijp dat de rechtbank de gerechtsdeurwaarder die ter zitting is verschenen,⁵ tot verkopend gerechtsdeurwaarder heeft aangewezen.

Wijze van verkoop

Veel waardering heb ik voor de creativiteit van de rechtbank als het gaat om de door haar vastgestelde techniek van de verkoop. In de beschikking van 1 februari 2007 die aan de onderhavige uitspraak vooraf is gegaan,⁶ had de rechtbank onder verwijzing naar de parlementaire geschiedenis⁷ al overwogen dat zij naar bevind van zaken zal kunnen handelen. Uitgangspunt daarbij is dat de gekozen wijze van verkoop in voldoende mate moet waarborgen dat de beste opbrengst zal worden verkregen. Ook acht de rechtbank het van belang dat de belangen van de vennootschap zo min mogelijk zullen worden geschaad en dat de verkoop binnen afzienbare termijn wordt afgewikkeld.⁸

In deze procedure was reeds eerder door één van de (vele) belanghebbenden aangegeven dat een openbare verkoop van de aandelen zeer waarschijnlijk niet tot een reële verkoopprijs zou leiden.

De rechtbank heeft daarom bepaald dat de verkoop zal plaatsvinden in (maximaal) drie ronden. Biedingen op de aandelen moeten in een gesloten envelop bij de notaris worden ingediend. In de volgende ronde is de minimale biedprijs het hoogste bod uit de eerste ronde, vermeerderd met 10%. In de tweede ronde mag slechts tweederde deel van de oorspronkelijke bieders meedoen. De bieders die het laagste bod hebben uitgebracht, mogen daarna niet meer meebieden. En de helft van de bieders in de tweede ronde, wordt uiteindelijk toegelaten tot de derde ronde. Op die wijze hoopt de rechtbank kennelijk zo veel mogelijk waarborgen te creëren voor een redelijke opbrengst. Deze extra inspanningen van de rechtbank hebben waarschijnlijk te maken met de omstandigheid dat de eerder door de rechtbank benoemde deskundigen hun werkzaamheden niet hebben kunnen uitvoeren omdat geen van de partijen hen een verlangde vrijwaring wenste te verstrekken.

Daarnaast heeft de rechtbank de notaris opgedragen om veilingvoorwaarden vast te stellen. De gerechtsdeurwaarder dient de verkoop aan te kondigen in ten minste dertien steden (in acht verschillende landen) door middel van een advertentie van een hele pagina. Daarin dienen ook de veilingvoorwaarden, althans de vindplaats daarvan te worden opgenomen.

Verval van het beslag

Vervolgens heeft de rechtbank met zoveel woorden aangegeven dat de kosten die de notaris en de gerechtsdeurwaarder moeten maken, executiekosten zijn. De beslagleggers zullen daarvoor bij wijze van voorschot een door de notaris en de gerechtsdeurwaarder te betalen bedrag in depot moeten storten.

De rechtbank overweegt vervolgens dat als de beslagleggers nalaten om het gevraagde depot binnen drie weken te storten, het gelegde beslag op grond van artikel 474g lid 1 Rv aanstonds vervalt ‘aangezien de daarin genoemde termijn van een maand in dat geval is verstreken’. Die conclusie van de rechtbank mist een wettelijke basis en is daarom volstrekt onjuist. In de genoemde wetsbepaling staat dat de beslaglegger, op straffe van verval van het gelegde beslag, binnen een maand nadat het beslag is gelegd een verzoek tot verkoop

bij de rechtbank moet indienen. Aan die eis hebben de beslagleggers in deze procedure voldaan. In de wet is echter niet bepaald dat het beslag daarna toch vervalt indien het voorschot voor de kosten niet tijdig wordt gestort. Die conclusie lijkt meer gebaseerd op een wens van de rechtbank dan op de tekst van de wet. Van nietigheid of van het vervallen van een beslag kan alleen sprake zijn in de gevallen waarin de wet deze sanctie uitdrukkelijk heeft verbonden aan (het uitblijven van) bepaalde handelingen. De rechtbank kan die gevallen niet zelf uitbreiden.

Informatieplicht

Ten slotte merkt de rechtbank terecht op dat het voor het verkrijgen van een goede opbrengst gewenst is dat de notaris voldoende informatie omtrent de waarde van de te executeren aandelen aan gegadigden beschikbaar kan stellen. Als potentiële kopers onvoldoende inzicht krijgen in de waarde van de aandelen, zullen zij niet bereid zijn om een reële prijs te bieden.

Maar net zo belangrijk is de – niet door de rechtbank genoemde – in artikel 5.2 van de Wet op het Financieel Toezicht (WFT) opgenomen bepaling dat de aanbidding van aandelen aan meer dan 100 personen is verboden indien daarvoor geen door de Autoriteit Financiële Markten goedgekeurd prospectus algemeen verkrijgbaar is. Voor het verkrijgen van die goedkeuring zal het prospectus niet alleen moeten voldoen aan de eisen van de WFT maar ook aan bepalingen van de Prospectusverordening. Om daaraan te kunnen voldoen, zal de verkoper moeten beschikken over veel financiële informatie waarover een beslaglegger normaal gesproken niet beschikt.

De rechtbank heeft krachtens artikel 474g lid 4 Rv. de bevoegdheid om in haar beschikking te bepalen dat wette-

4 Waarmee de notaris de rol van veilingmeester wordt toebedeeld.

5 In de praktijk komt het regelmatig voor dat de gerechtsdeurwaarder, al dan niet in overleg met de rechtbank of de beslaglegger, niet ter zitting verschijnt. Wellicht mede doordat het BTAG daarvoor geen tarief bevat.

6 Zie Rechtbank Amsterdam van 1 februari 2007, LJN: AZ9764. Die uitspraak was overigens het vervolg van een beschikking van de rechtbank van 17 augustus 2006, LJN: AY6494.

7 MvT, *Kamerstukken II 1970/71*, 11 288, nr. 3, p. 7.

8 Deze laatste uitgangspunten had de rechtbank reeds vastgelegd in een eerdere tussenuitspraak van 29 september 2005.

lijke bepalingen niet in acht genomen hoeven te worden indien deze de executoriale verkoop onmogelijk maken. Indien de executant niet in staat is om het voorgeschreven prospectus te laten opstellen, is een openbare verkoop van de aandelen verboden, waardoor een executoriale verkoop dus onmogelijk is. De rechtbank had er daarom voor kunnen kiezen om in dit geval vrijstelling te verlenen van de wettelijke prospectusplicht. Naar mijn mening past een dergelijke vrijstelling zeer goed bij de aard van een executieverkoop.⁹ Bij een executoriale verkoop wordt immers nooit enige vorm van garantie verstrekt. De verkoop vindt 'voetstoots' plaats. Daarom is de executiewaarde van vermogensbestanddelen altijd substantieel lager dan de waarde in het economisch verkeer.

In deze uitspraak heeft de rechtbank echter vooral geredeneerd vanuit het streven om een maximale opbrengst te realiseren. Vanuit die invalshoek klinkt het sympathiek en zinvol dat de rechtbank in deze beschikking heeft bepaald dat de geëxecuteerde daarom 'op grond van haar informatieplicht als geëxecuteerde' verplicht is om de door de notaris noodzakelijk geachte informatie te verstrekken. Op welke wettelijke bepaling de rechtbank die verplichting baseert, blijkt overigens niet uit de beschikking.¹⁰

Eén van de beslagleggers had overigens, zoals blijkt uit de voorgaande beschikking van 1 februari 2007, verzocht om te gelasten dat niet de geëxecuteerde maar de vennootschap (Yukos Finance) haar administratie zou openleggen en de belanghebbenden daarin onbeperkt toegang zou geven en hen daaruit kopieën zou verstrekken alsmede om alle financiële, juridische en fiscale informatie te verstrekken die noodzakelijk is om de waarde van de vennootschap vast te stellen. Dat verzoek heeft de rechtbank toen afgewezen omdat het onvoldoende betrekking heeft op het oorspronkelijke verzoek dat ertoe strekt dat wordt bepaald op welke wijze en onder welke voorwaarde de verkoop en overdracht van de in beslag genomen aandelen in Yukos Finance dienen te geschieden.

Door die motivering heeft de rechtbank de vraag of (ook) de vennootschap verplicht is om de benodigde informatie verstrekken, helaas niet beantwoord.

In de praktijk blijken daarover twee opvattingen te bestaan. Enerzijds het standpunt dat het uitlokken van een bevel tot openlegging van boeken gebaseerd dient te zijn op een specifieke wettelijke bepaling. In een niet gepubliceerde uitspraak van de rechtbank Arnhem van 19 november 2007¹¹ overweegt de rechtbank dat een verzoek om de vennootschap te bevelen tot het verstrekken van jaarstukken aan de gerechtsdeurwaarder die beslag op de aandelen in die vennootschap had gelegd, niet op enige wettelijke bepaling is gegrond. De vennootschap is volgens die rechtbank slechts gehouden om haar jaarrekeningen op de normale wijze openbaar te maken. Belanghebbenden kunnen slechts die openbaarmaking van de jaarrekeningen van de vennootschap voordere (ingevolge art. 2:394 BW).

Daar tegenover staan uitspraken die vooral zijn gebaseerd op de bedoeling om een maximale executieopbrengst te verwezenlijken. In een niet gepubliceerde uitspraak van de rechtbank Amsterdam d.d. 21 juni 2007¹² is door de rechtbank een deskundige is benoemd die de waarde van de in beslag genomen aandelen zal moeten vaststellen. Daarbij is deze deskundige volgens de rechtbank gerechtigd tot inzage in alle boeken en bescheiden van de vennootschap en tot het verkrijgen van alle inlichtingen waarvan kennisneming voor zijn taxatie noodzakelijk is.

Het laatste standpunt sluit aan bij hetgeen daarover in de memorie van toelichting¹³ is bepaald:

'Het derde lid (van artikel 474g Rv) wil de rechter de mogelijkheid geven om naar bevel van zaken behalve het tijdstip ook de wijze van uitwinning zodanig te bepalen, dat de beste opbrengst wordt verkregen.'

Ook in de Memorie van Antwoord¹⁴ heeft de minister benadrukt dat is beoogd om te komen tot de vaststelling van een wijze van verkoop waarmee alle betrokken belangen het best gediend zijn.

De rechtbank heeft derhalve een grote vrijheid van handelen, vanuit het doel om een maximale executieopbrengst te realiseren. Het valt te verdedigen dat deze bevoegdheid ook omvat de mogelijkheid om de geëxecuteerde of de vennootschap op te dragen om aan de rechtbank, danwel aan de executant,

de gerechtsdeurwaarder of een aan te wijzen deskundige, alle relevante financiële informatie te verstrekken die nodig is.

Samenvatting

De rechtbank heeft in deze zaak een uitspraak gedaan waarin diverse aspecten van de aandelenexecutie aan de orde komen. Dat de rechtbank voor het uitvoeren van de verkoop haar toevlucht mede tot een notaris heeft genomen, acht ik absoluut onjuist en onwenselijk. Ook de opmerking dat niet-tijdige betaling van het voorschot voor de kosten van de deskundigen zal leiden tot verval van het beslag, is misplaatst.

Maar voor het overige is sprake van een uitspraak waarin de rechtbank vanuit haar streven om een maximale executieopbrengst te realiseren zeer creatief te werk is gegaan. Dat belang acht de rechtbank kennelijk zo wezenlijk dat zij daar de bevoegdheid aan ontleent om de beslagene op te dragen om alle gegevens te verstrekken die nodig zijn. Over de vraag of de rechtbank die bevoegdheid inderdaad heeft, bestaat verschil van mening. Maar voor de praktijk zou dat wel bijzonder wenselijk zijn. Mede gelet op de problemen die anders kunnen ontstaan met betrekking tot de wettelijke verplichting tot het beschikbaar stellen van een goedgekeurd prospectus.

Voor de rechtsvorming is dit derhalve een interessante uitspraak. Veel gerechtsdeurwaarders zien ongetwijfeld met belangstelling uit naar het vervolg. ●

9 Zie J.D. van Vlastuin, 'De prospectusplicht bij aandelenexecutie (een reactie)', *Executief* 2005, p. 9-10.

10 De Hoge Raad heeft op 20 september 1991 in de zaak Tripels/Masson (*NJ* 1992, 552) aangenomen dat een schuldenaar in beginsel verplicht is om aan de executant inlichtingen omtrent zijn inkomens- en vermogenspositie te verstrekken. Die verplichting is later gecodificeerd in artikel 475g lid 1 Rv. Voor een verdergaande verplichting tot het verstrekken van informatie, bestaat naar mijn mening geen bijzondere wettelijke basis.

11 Zaaknr. 16490/KV RK 07-1156.

12 Zaaknr. 332463/HA RK 05-1008.

13 *Kamerstukken II* 1970-71, 11 288, nr. 3.

14 *Kamerstukken II* 1971-72, 11 288, nr. 158a.